

КНИЖНАЯ КУЛЬТУРА: ГІСТОРЫЯ І КРЫНІЦАЗНАЎСТВА

Ларыса Доўнар

КНИГАЗНАЎЧАЯ ДУМКА Ў ЭПОХУ ФРАНЦЫСКА СКАРЫНЫ: ІНТЭРПРЭТАЦЫІ ПАВОДЛЕ КНІГІ “IUCUNDA FAMILIA LIBRORUM. HUMANIŚCI RENESANSOWI W ŚWIECIE KSIĄŻKI” ЯНУША С. ГРУХАЛЫ*

У артыкуле робіцца спроба праз прызму кніжнага рэнесансавага гуманізму, асэнсаванага выдатным сучасным польскім філолагам і кнігазнаўцам Янушам Грухалам у кнізе “Iucunda familia librorum. Humaniści renesansowi w świecie książki” (Кракаў, 2002), прадставіць складнікі гуманістычнай кнігазнаўчай метадалогіі, якая фарміравалася і развівалася ў Еўропе ў эпоху Адраджэння, а таксама, па меркаванні аўтара артыкула, адлюстравалася і ў поглядах Францыска Скарыны. У якасці пацвярджэння разглядаюцца прадмовы Ф. Скарыны да Псалтыра і Бібліі (Прага, 1517–1519), якія, з’яўляючыся самымі раннімі беларускімі друкаванымі крыніцамі, даносяць да нас новы кнігазнаўчы вопыт вучонага-гуманіста эпохі Адраджэння. Пачатак Ф. Скарынам у галіне розных навуковых кірункаў, у тым ліку кнігазнаўчым, заснаванае на хрысціянскім гуманізме і напраўленае на ўдасканаленне чалавека, можа разглядацца як яго мэтанакіраваная навуковая творчасць, класічная ў сваёй аснове настаўніцтва і наследавання, адпаведная тагачаснай еўрапейскай рэнесансавай думцы.

Кнігазнаўства як навука аб’яўляецца свету, як прынята лічыць, у канцы XVIII – пачатку XIX ст. Перад тым яго вытокі заўважаюцца ў працах па бібліяграфіі (не пазней XVI ст.) і па бібліятэчнай справе (не пазней XVII ст.) [25, s. 24]. Эпоха Асветніцтва, а менавіта XVII–XVIII стст., становяцца часам

---

* Gruchała, J. S. Iucunda familia librorum. Humaniści renesansowi w świecie książki / Janusz S. Gruchała. – Kraków : [Universitas], 2002. – 325 s.

нарадження наогул «новай навукі» (паводле Ф. Бэкана) і яе росквіту. Безумоўна, што гэтаму папярэднічалі і садзейнічалі разнастайныя фактары, а найперш навуковыя плыні, погляды, што шырыліся і набывалі з дапамогай кнігі адпаведнае прызнанне, больш адналітны і ўніфікаваны вобраз.

Важнейшым жа ўніфікацыйным чыннікам быў аўтарытэт антычнасці, вернуты эпохай Адраджэння. Адналітасць інтэлектуальнай эліты змацоўвалася гуманістычнымі ідэямі, што распаўсюджваліся з Поўдня Еўропы – з Італіі дзякуючы навучанню ў Італіі, дзякуючы кнігам – спачатку рукапісным, а потым і асабліва! друкаваным, у якіх утрымліваліся класічныя творы антычных аўтараў, якіх наследавалі, на аснове якіх ствараліся новыя творы на лацінскай, а таксама на нацыянальных мовах; адбывалася параўнанне тэкстаў, іх крытычная ацэнка. Гуманісты XIV, XV, XVI стст. праводзілі сваё жыццё ў вандроўках (ад Петраркі і, можа сказаць, да Францыска Скарыны) і былі напоўнены «духам апостальскім», яшчэ сярэднявечным, але ўжо і з па-за царкоўных інстытутаў [24, s. 286].

Выяўленне і вывучэнне гэтых даўнейшых шляхоў кнігазнаўчых ведаў, якімі рухалася да самастойнасці навука пра кнігу, складае важную задачу для даследчыкаў гісторыі бібліялогіі [27, s. 21]. Бо такім чынам праяўляецца непарыўнасць і пераёмнасць у эвалюцыйным развіцці кнігазнаўчай думкі, першыя тэарэтычныя рэфлексіі якой нарадзіліся амаль у той самы час ці толькі нязначна пазней, чым сама кніга [25, s. 24].

Адным з першых у гісторыі чалавецтва і вядомым чалавецтву, хто «аб'яднаў гісторыю з кнігай», быў вялікі Герадот (жыў прыкладна паміж 484 і 425 гг. да н. э.). Яго энцыклапедычны твор «Гісторыя», які складаецца з 9 аб'ёмістых кніг, захаваны ў мностве рукапісаў, старажытнейшы з якіх датуецца X ст. і зберагаецца ў Італіі ў знакамітай *Biblioteca Medicea Laurenziana* – Лаўрэнцыяне (Фларэнцыя). Герадот разважаў не толькі на тэму гісторыі кнігі: пра прадметнае пісьмо (вядомае пасланне скіфаў персідскаму цару Дарыю) [6, с. 270–271], пра папірусныя скрутки і таблічкі Егіпцяна, але і зрабіў адзін з першых крокаў да гісторыі «кнігазнаўчых ведаў», прычыніўшыся да тэарэтычных пытанняў: выказаў прапановы па класіфікацыі кніг і пісьмёнаў (напрыклад, назваў і вылучыў у егіпецкім пісьме іератычнае і дэматычнае пісьмо) [9, с. 66]. Акрамя Ге-

радота звесткі з гісторыі пісьма, кніг і бібліятэк сустракаюцца і ў іншых старажытных аўтараў, напрыклад, у Гекатэлія (каля 546–480 да н. э.), Цыцэрона, Плінія. Нельга не адзначыць і Платона (428 ці 427–348 ці 347 да н. э.), што распрацоўваў канцэпцыю ведаў як «напамінанняў» ці «ўспамінаў» (у «Федыры») [12], якая пазней мела шырокі спектр тлумачэнняў (у гісторыка-філасофскіх даследаваннях – ад псіхалагічнага да трансцэндэнтальнага і феноменалагічнага). Цыцэрон (106–43 да н. э.) абгрунтоўваў карысць літаратуры і для пісьменніка, і для чытача, адзначаў, што «Дом без кнігі падобны целу, пазбаўленаму душы». Пліній (23–79 гг.) лічыў, што няма той кнігі, з якой нельга было б не атрымаць якой-небудзь карысці. Гісторыю пісьма і пісьменства закраналі Клімент Александрыіскі (адзін з айцоў Хрысціянскай царквы), патрыярх Фоцій у сваім знакамітым «Мірыябібліёне» («Тысячакніжка, ці Бібліятэка») [21] і інш.

Выкарыстоўваючы ў якасці асноўных протанавуковых метадаў агульны метадад эмпірычнага пазнання, апісальна-бібліяграфічны метадад, метадад «настаўнікаў-аўтарытэтаў», які ўключаў і запазычанні тэксатаў, і кампіляцыі, антычныя вучоныя выводзілі свае раннія тэарэтычныя рэфлексіі адносна кнігі, яе ролі і значэння ў грамадскім і асабістым жыцці на ўзровень бібліяграфічных анатацый, прадпісанняў, кіраўніцтваў па зборы кніг і стварэнні бібліятэк, заўваг і прадмоў выдаўцоў. Пачынаючы з антычных твораў класічнай старажытнасці, «кніжная» тэматыка не толькі раз-пораз з'яўлялася, але нарасталала, прырошчваючы фактаграфічныя веды, што былі адэкватнымі высокаму ўзроўню кніжнай культуры і навуковай рэфлексіі дадзенай эпохі.

Праблематыка кнігі, якая была неадлучнай ад Бібліі [20], выразна прысутнічала і ў эпоху Сярэднявечча, на мяжы Сярэднявечча і Рэнесансу ў разважаннях філасофскіх, у працах тэалагічных, закраналі яе прадстаўнікі царкоўнага і свецкага права, філолагі, педагогі [26, s. 27]. Дзякуючы менавіта рэнесансавым поглядам, звязаным з кнігай, інтэнсіўнасці сувязяў, якія лучылі гуманістаў эпохі Рэнесансу са «светам кнігі» (бо гуманісты – гэта аўтары і чытачы, гуманісты – гэта сакратары, бібліятэкары пры дварах вяльмож, карэктары ў друкарнях), адбылася і эвалюцыя самога гуманізму. У гэтым працэсе,

безумоўна, важнейшая роля належала антычным тэкстам, філалогіі і рэнесансавым філолагам, кніжнікам-капіістам, якія прысвячалі сябе, сваю творчасць і таленты каментаванню і распаўсюджванню твораў антычных аўтараў (Гарацыя ці Цыцэрона), але ў XVI ст. яны так і не заслужылі права называцца вучонымі. То, можа, праз стагоддзі, што прайшлі з таго часу, варта прызнаць іх навуковую ролю?

Адзаяцца заўсёды няпроста. Бо, як пісаў яшчэ ў прадмове да сваёй кнігі, плёну больш чым саракагадовай працы “*De revolutionibus orbium coelestium*” – «Пра кручэнне нябесных сфер» (Нюрнберг, 1543) Мікалай Капернік (1473–1543): «*Прымаючы за меркаванне, якой недарэчнасцю павінна здацца гэта навука, я доўга не адважваўся надрукаваць маю кнігу і думаў, ці не лепш будзе ўзяць прыклад з піфагарэйцаў і іншых, якія перадавалі сваю навуку толькі сябрам, шырачы яе толькі шляхам падання*» [10].

Асновай канструкцыі мыслення, якая паскорыла змены адносін да кніг, была ідэя «чытання кнігі свету» (ідэя, што прыйшла з Сярэднявечча і характэрная Сярэднявеччу, паходзіла з прамой-казанняў), якая ў познім Рэнесансе пачала з’яўляцца ў іншым кантэксце: у параўнанні з «кнігай прыроды, ці прыроды» [24, с. 287]. І было гэта цалкам скіравана да пазнання чалавекам самога сябе, пра гэта пісалі французскі філосаф, пісьменнік, гуманіст Мішэль дэ Мантэнь (Montaigne; 1533–1592), англійскі філосаф Фрэнсіс Бэкан (Francis Bacon; 1561–1626), італьянскі пісьменнік і філосаф Тамаза Кампанэла (Tommaso Campanella; 1568–1639). Пра гэта напісаў на пачатку XVI ст. у сваіх прадмовах да Бібліі – «кнігі свету» і Францыск Скарына, трымаючыся гуманістычных ідэалаў, якім, здавалася, пад сілу замкнуць цэлы свет паміж вокладкамі кніг Бібліі ці наогул паміж вокладкамі кніг. Пра гэта яскрава сведчылі і такія сінтэтычныя працы, напісаныя на падставе даступных аўтарам крыніц, як творы нямецкіх гуманістаў: «Перліна філасофіі» – “*Margarita philosophica*” (апублікавана ў 1503/1508?, напісана ў форме дыялогу паміж настаўнікам і вучнем, а часткі, ці кнігі, твора прысвечаны кожнаму з сямі свабодных мастацтваў) Грэгара Рэйша (ням.: Gregor Reisch; каля 1467–1525); «Нюрнбергская хроніка» – “*Liber chronicarum*” (1493) Хартмана Шэдэля (Hartmann Schedel; 1440–1514); «Універсальная касмаграфія» –

“*Cosmographia universalis*” (1544) Себасцьяна Мюнстэра (Sebastian Münster; 1488–1552) (першы з нямецкіх вучоных, які выдаў габрэйскі тэкст Бібліі з лацінскім перакладам і заўвагамі (Базель, 1535).

Майстэрства друку стала апошнім дарам, як лічыў Марцін Лютэр (1532), каб перадаць і праўдзівую навуку рэлігіі на ўсе мовы, а друкары, такім чынам, становіліся пасланцамі Хрысціянства.

З другой паловы XVI ст., калі дзякуючы друку сталі вядомы новыя геаграфічныя і астранамічныя адкрыцці, то і старыя інтэлектуальныя схемы таксама запатрабавалі змен, бо не тлумачылі новы вобраз свету, якога яшчэ не ведалі старажытныя вучоныя. Пасля адкрыццяў Хрыстафора Калумба выданне твораў Пталемея стала менш актуальным. Новыя крыніцы ведаў патрабавалі прымянення новага інструментарыю і прывялі да рэвалюцыі ў межах навуковых метадаў. Калі дагэтуль асноўным і дастатковым варштатам вучонага быў яго кнігазбор, бібліятэка, то цяпер, як адзначае Ф. Бэкан, «*Новыя адкрыцці трэба шукаць у святле прыроды, а не адгрэбваць іх у антычнай цемнаце*» [24, s. 291], як творы антычных аўтараў, што могуць быць вязніцай для новых ідэй. У 1620 г. з’явіўся маніфест «новай навукі» Ф. Бэкана, галоўная частка якога мела анты-Арыстоцелеўскую назву *Novum Organum* («Новы Арганон, або Сапраўдныя ўказанні для тлумачэння прыроды») і ў якім прапаноўвалася новая метадалагічная рэвалюцыя, што адхіляла *status quo* антычнасці, аўтарытэт старажытных аўтараў і даследчых метадаў гуманістаў. Калі раней гуманісты змагаліся са «змярокам сярэднявечча» і вызвалялі з няволі манастырскіх бібліятэк «праўду антычнасці» [24, s. 291], то цяпер прыхільнікам антычнасці нібы ўжо не заставалася і месца з іх «кніжнай праўдай ад старажытных», з іх працамі, аздобленымі рытарычным баластам, дыялогамі з антычнымі аўтарамі, але ж... яны змяшчалі і тэксты, выпраўленыя паводле філалагічнага мастацтва, пераклады і тлумачэнні. Без гэтага пазнання немагчымы быў бы і «бэканаўскі» крок, і наступная эпоха Асветніцтва.

Менавіта дзякуючы поглядам і думкам, выказаным адносна кніг і бібліятэк Франчэскам Петраркам (1304–1374) і Рычардам дэ Бёры (1287–1345), з’явіліся, па-сутнасці, падставы для

фарміравання новай навуковай аксіялагічнай кнігазнаўчай парадыгмы: на змену трансцэндэнтна-аксіялагічнай паступова прыходзіць кагнітыўна-аксіялагічная, якая стала ўсеагульнай для тагачаснай вучонасці, якая, у сваю чаргу, узняла эпоху Адрэджэння. Як адзначаюць даследчыкі, асабліва ідэі і выказванні Франчэска Петраркі на тэму кніг (“Epistolae metricae”, 1333–1361, 66 пісем, “Epistolae de rebus familiaribus et variae” (Familiares, Familiarium rerum libri), 24 кнігі з 350 пісьмамі, 1325–1361) (гл. таксама [11]) адкрывалі шлях для далейшай эвалюцыі навуковых гуманістычных поглядаў і наступным пакаленням вучоных.

Рычард дэ Бёры з’яўляўся аўтарам трактата-запавета “*Philobiblon*” – «Філабіблон» (1345), прысвечанага каштоўнасці кніг, іх чытання, важнасці ўсялякага пазнання, заснаванага на спасціжэнні прац папярэднікаў. Твор вядомы прыкладна ў 46 сярэднявечных лацінскіх рукапісах, тройчы выпускаўся ў XV ст., неаднаразова друкаваўся на працягу XVI–XVII стст., у пач. XVIII ст., у XIX–XXI стст., перакладаўся на розныя мовы. Упершыню ж “*Philobiblon, sive de amore librorum*” – «Філабіблон, або любоў да кніг» на лацінскай мове быў надрукаваны ў Кёльне ў 1473 г. (арыгінал рукапісу захоўваецца ў бібліятэцы Брытанскага музея).

Да галоўных канцэптуальных палажэнняў – пастулатаў – гуманістычнай кнігазнаўчай думкі можна залічыць наступныя: 1) кнігі і бібліятэкі – важнейшае духоўнае багацце, дзякуючы якому пераадольваецца час і прастора, ажыццяўляецца дыялог, у гэтым сапраўдная каштоўнасць кніг; 2) кнігі – настаўнікі і сябры, што перадаецца праз персаніфікацыю функцый кніг у адносінах да чытача і чытача ў адносінах да кніг; 3) кніга – гэта веды (традыцыя сярэднявечча), пазнанне (чытанне) – інструмент удасканалення мыслення (працяг рэнесансавых ідэй).

Разгортванне адзначаных сутнасных пастулатаў, што становяцца, на нашу думку, *законамі* кніжнага рэнесансавага гуманізму, можа выглядаць як пэўная сістэма ўзаемазвязаных *прынцыпаў* (ці топасаў, паводле Я. Грухалы), сярод якіх першы – гэта супрацьпастаўленне кніг і багацця. Кнігі значылі болей, чым дарагія каменні і прыгожыя архітэктурныя збудаванні (Ф. Петрарка, Р. дэ Бёры) [7]. Паводле Ф. Петраркі, бібліяфіла і складальніка каталога ўласнай бібліятэкі “*Libri*

mei” – «Мае кнігі»), кніга вынайдзена менавіта дзеля ўпрыгожання розуму [11, с. 121], у гэтым яе сутнаснае прызначэнне, што стала прынятым і відавочным для гуманістаў. Федэрыга да Монтэфельтра з Урбіна напісаў (праз сто гадоў пасля Петраркі) інструкцыю для бібліятэкара, а яго бібліятэку ўпрыгожвала цытата, сэнс якой зводзіўся да таго, што матэрыяльныя рэчы, багацце – яны нямыя. Бібліятэка ж надзвычай красамоўная, бо кнігі здольныя да дыялогу з чытачом. Ян Амос Каменскі ў «Прамове аб кнігах» (1650) сказаў, што той, хто да мудрасці імкнецца, любіць павінен кнігі больш, чым золата і серабро; усё было б парожнім, калі б не было корму мудрасці, які даюць добрыя кнігі, поўныя знакамітых навук, прыкладаў, звычайў, праў і божай боязні [24, с. 62–63].

Другі: кнігі – сябры і настаўнікі (*Amici et magistri*). Адбываецца персаніфікацыя кніг: яны з’яўляюцца таварышамі, размоўцамі, дарадцамі, настаўнікамі, сябрамі. Кнігі выконваюць шмат разнастайных функцый, з якімі нават чалавек не можа справіцца. Асабліва яскравае выказванне Рычарда дэ Бёры [1, с. 110–118], якое выкарыстаў як эпіграф для сваёй знакамітай працы аўстрыйскі кнігазнаўца Міхаэль Дэніс (“*Einleitung in die Bücherkunde*” – «Уводзіны ў кнігазнаўства» (Вена, 1777–1778)), а пазней пераказаў і Аляксандр Багаткевіч у «Трактаце аб бібліяграфіі» – “*Libri sunt Magistri*” [23, с. 74]: «*Кнігі – сапраўдныя Настаўнікі, якія навучаюць нас без палак і розг, без крыку і гневу, без строяў і грошай. Калі вы прыходзіце да іх, яны ніколі не спяць. Калі вы спытаеце, яны свае думкі не хаваюць. Не даюць, калі вы памыляецеся. Не смяюцца, калі вы недасведчаныя. О, Кнігі, як лібералы і дзеці, якія даюць усім, хто просіць, і адпускаюць на волю, служаць нам верай і праўдай!*» (пер. Л. Д.).

Як заўважае Я. Грухала, у другой кнізе трактата Петраркі “*De vita solitaria*” («Самотнае жыццё») знаходзіцца цэлы «каталог» падобных паслуг ці функцый кнігі: «*Апроч таго, не толькі атрымліваю, але і справаджваю кнігі рознага роду; як дзякуючы тым, хто іх напісаў, так і тым, пра каго яны напісаны, з’яўляюцца яны мілымі і трывалымі таварышамі, гатовымі – калі закамандуеш – выступіць на публічны агляд ці схавання ў шкатулцы, гатовымі заўсёды альбо маўчаць, альбо гаварыць, быць дома і суправаджаць у гай, і вандраваць,*

і жыць у вёсцы, і апавядаць, і жартаваць, і заахвочваць, і пацяшаць, і сварыцца, і абвінавачваць, і радзіць, і вучыць таямніцам свету, узорам вялікіх учынкаў, правілам жыцця і пагардзе смерці, меры ў поспеху, адвазе ў супраціўленнях, спакою і майстэрству ў справах; з'яўляюцца таварышамі вучонымі, вясёлымі, карыснымі і красамоўнымі, без крыўды, без кошту, без спрэчак, безнаракальна, без зайдрасці, без хітрасці» (тут і далей пер. з пол. Л. Д.) [24, s. 64].

Вядомы нямецкі гуманіст Себасцьян Брант (Sebastian Brant, аўтар сатырычнай паэмы “*Das Narrenschiff*” – «Карабель дурняў» (Базэль, 1494)) называў сваім сябрам Вергілія.

Пахвалу Кнізе складалі ў Сярэднявеччы і ў эпоху Рэнэсансу. Аднак можна заўважыць адрозненні. У Сярэднявеччы кніга трактуецца як сімвал ведаў, але яе выхаваўчая функцыя не звязваецца і існуе адасоблена ад самога працэсу чытання, нібы ў «абсалютным» сэнсе. Прадстаўнікі Рэнэсансу робяць акцэнт на жывой размове з кнігай. «Кніга – настаўнік» як агульная навуковая катэгорыя актыўна выкарыстоўваецца на працягу XV і XVI стст., доўга захоўваецца традыцыя злучэння кнігі з навучаннем, з універсітэтам, з дыдактыкай, аб чым сведчаць і рэнэсансавыя педагагічныя трактаты [гл.: 22]: «*Шукаеш лепшых дарадцаў, хто вылучаецца надзейнасцю, добрай воляй і мудрасцю? Шукай кнігі, над кнігамі схіляйся, няхай кнігі будуць тваімі сталымі сябрамі. <...> кнігі з'яўляюцца бацькамі праўды, вернымі вартавымі часу, настаўнікамі жыцця <...>, прыносяць нам практычныя веды пра свет, досвед і прыклад. Што ж можа захаваць <...> і даць бяссмерце, калі не сіла і моц літар?» – казаў у 1424 г. Гуарына з Вероны (Guarino Veronese; 1374–1460) [24, s. 69].*

Трэці – чытанне і свабода. Кніга замяняе жыццёвы вопыт (Ф. Петрарка). Матыў самотнага жыцця, адданага навучы, аддаленага ад тлуму – матыў шчаслівага жыцця (з антычнасці). У лістах, датаваных 1500 г., Эразм Ратэрдамскі пісаў (да невядомага адрасата): «*Пытаешся, што раблю. Займаюся прыяцелямі, шыкую ў іх наймілейшым таварыстве <...> узаемаадносіны з кнігамі робяць мяне сапраўды шчаслівым» [24, s. 80].*

Чацвёрты – «жывыя кнігі» ці эффект прысутнасці, тоеснасці аўтара і кнігі і урэшце, – кнігі фарміруюць асобу. «*<...> той, хто нішчыць добрыя кнігі, забівае розум, вобраз Божы нібы ў*

самой истоце» (З «Прамовы да парламенту ў абарону свабоды друку» Джона Мільтана, апублікавана ў 1644 г.) [24, s. 77]. Эразм Ратэрдамскі (наследуючы Цыцэрона) адзначаў, што кнігі «<...> жывуць для нас найпраўдзівей, калі для сябе жыць перасталі» (1516, з прадмовы ў 1-м т. «Твораў» св. Гераніма) [24, s. 79]. Прысутнасць аўтара – гэта і функцыя дыялогу ці нават катэгорыя дыялогу чытача з кнігай, якая існавала на працягу ўсяго Рэнэсансу. Гуманісты маніфестуюць ўласнае аўтарства ў процівагу сярэднявечнай безыменнасці. Пацвярджае гэта і іканаграфія ў выданнях. Цікавы прыклад Эразма Ратэрдамскага: два яго партрэты на фоне кніг змяшчаюць надпіс пагрэчаску: «*Лепшы [партрэт] укажуць яго творы*» (датуецца, магчыма, 1519 г.) [24, s. 83]. Такая ідэя прысутнасці аўтара ў тэксце – як і партрэты Францыска Скарыны ў Бібліі, пачынае адлюстроўваць шырэйшы погляд «*ужыўлення людскога духу ў тэкст, у кнігу*», што становіцца адным з галоўных палажэнняў у фармулёўцы тэзіса пра «кніжны» характар інтэлекту, ведаў Рэнэсансу [24, s. 86].

Пяты – з’яўляецца матыў «ненасычанай прагі да кніг» – “*libris satiari nequeo*” (Ф. Петрарка) [24, s. 90–92]. Пошук або нават «паляванне на рукапісы» антычных аўтараў (пачынаючы ад Петраркі) прыводзіць, з аднаго боку, да росту інтэлектуальных запатрабаванняў, з другога – расце патрабаванне да ўдасканалення ведаў і пра кнігі (напрыклад, каб пазбегнуць фальшывых падробак). Асабліва заўзятыя бібліяфілы пішуць пра «ненасычанасць кніжным смакам». «*Што да кніг, – як адзначае Калюча Салютаці (Coluccio Salutati; 1331–1406), – то тут я ніколі не ведаў меры*» [24, s. 92].

Шосты – кніга і бібліятэка становяцца найбольш характэрным элементам стылю жыцця гуманістаў і актуальным жанрам рэнэсанснай літаратуры, а тым самым пракладваецца шлях да даследаванняў пра бібліятэкі, уладальнікаў бібліятэк, бібліятэкараў, да даследаванняў пра развіццё тэарэтычных рэфлексій. Як прыклад кніга Веспасіана да Бістыччы (Vespasiano da Bisticci; 1421–1498) “*Vitae di uomini illustri del secolo XV*” – «Жыццёапісанні знакамітых людзей XV стагоддзя» [24, s. 91], якая з’яўляецца важнай крыніцай ранняга Адраджэння ў Італіі, змяшчае біяграфічныя апісанні прадстаўнікоў царкоўнай, палітычнай і інтэлектуальнай эліты свайго часу (асабліва Рыма

і Фларэнцыі), такіх як Казіма і Ларэнца Медычы, Федэрыка да Монтэфельтра. Ёсць біяграфічныя звесткі пра венгерскага караля-бібліяфіла Маціяша Корвіна, англійскага бібліямана Джона Ціптофта. Кніжнік Бістыччы прыклаў нямала намаганняў для развіцця даследаванняў антычнасці, купляючы антычныя калекцыі для слынных гуманістаў (Нікало Ніколлі), перапісваў і распаўсюджваў гуманістычныя тэксты, якія сталі асновай шматлікіх прыватных бібліятэк (Федэрыка да Монтэфельтра, Лаўрэнцыяны), бібліятэк рымскіх пап. Яго кнігарня была важным гуманістычным цэнтрам Фларэнцыі [2].

У XV–XVI стст. паўстаюць «бібліятэчныя каноны»: ад спіса з бібліятэчнай інструкцыяй (1436–1437) Ф. да Монтэфельтра да «*De politia litteraria*» – «Пра літаратурнае ўдасканаленне» (1462) Анджэла Дэчэмбрыо (Angelo Decembrio; 1415 – пасля 1467), упершыню надрукаванае ў Аўгсбургу ў 1540 г. (*De politiae litterariae*). У апошняй працы была прадстаўлена распрацаваная праграма гуманітарнай адукацыі з уключэннем і бібліятэчных пытанняў, якія прадстаўлялі ці апісвалі ідэальную бібліятэку эпохі Адраджэння і змяшчалі ўказанні па яе арганізацыі. Праца да таго ж магла быць і першым бібліятэчным падручнікам [24, s. 111].

Звяртаецца ўвага і на методыку працы з кнігамі, у якой праяўляецца педагагічны дыскурс. У прыватнасці, у ліставанні Э. Ратэрдамскага (1489 г.) указваецца на выпрацоўку ў выхаванцаў канкрэтных уменняў чытання [24, s. 172, 177], што пазней развіваюць і працягваюць педагогі XVII ст., у поглядах якіх важнае месца займаюць не столькі пытанні пра выкарыстанне кніг, колькі пра выхаванне маладых чытачоў, пра фарміраванне ў іх навыкаў, неабходных у засваенні «кніжных» ведаў. Гэта яркая праявілася ў педагагічных трактатах Я. А. Каменскага, А. М. Фрэдра і інш. [24, s. 174–175]. Як адзначае Я. А. Каменскі, «недастаткова чытаць кнігі; трэба іх чытаць уважліва, <...> найбольш годнае ўвагі пазначыць і занатаваць. <...>, бо не кнігі зрабляць цябе вучоным, а твой уласны высілак» [24, s. 176]. Раіць ён завесці дыярыуш з алфавітным індэксам для адпаведных запісаў з прачытаных кніг, а кожная друкаваная кніга не павіненна з’яўляцца без бібліяграфічнага дапаможніка – усё гэта характарызуе далейшае развіццё ідэі пра кнігу як сродак удасканалення здольнас-

цей і сістэматычнага ўпарадкавання ведаў [24, s. 177–178]. З цягам часу замацоўваецца традыцыя як мага болей поўнага прадстаўлення спасылак і каментарыяў на тэматыку выказванняў пра кнігі.

Дзякуючы ўзнікненню і распаўсюджанню ў XV–XVI стст. такіх даведкавых і бібліяграфічных дапаможнікаў, як “*Catalogus illustrium virorum Germaniae*” (Майнц, 1495) Іагана Трытэмія, “*Bibliotheca universalis seu catalogus omnium scriptorum locupletissimus in tribus linguis, Graeca, Latina et Hebraica*” (1545, 1548) Конрада Геснера, “*Prima libraria*” (1550), “*Secunda libraria*” (1551–1555; разам – 1557) Антоні Франчэска Доні, якія прычыніліся да рацыяналізацыі і сістэматызацыі ведаў, змяніўся навуковы інструментарый і спосабы працы вучоных [24, s. 50: Eisenstein, E. L. *The Printing Press as an Agent of Change. Communications and Cultural Transformations in Early-Modern Europe* : 2 vol. / E. L. Eisenstein – Cambridge ; London ; New-York ; Melborn, 1979; *The Printing Revolution in Early Modern Europe*. – Cambridge, 1983].

У 1557 г. быў апублікаваны і першы падручнік па мастацтве друку “*De arte sive ratione corrigenda antiquorum libros*” – «Мастацтва ці карэкцыя ў старажытных кнігах» Франчэска Робартэла (Francesco Robortello: 1516–1567), які паспрабаваў рэзюміраваць практычны вопыт выдаўцоў-гуманістаў XV–XVI стст. [24, s. 234], пацвердзіўшы тым самым філасофскую думку Марсілія Фічына (Marsilio Ficino; 1433–1499) пра «залаты век» Адраджэння, якому садзейнічалі росквіт адукацыі, асветы, мастацтва, а таксама і вынаходніцтва кнігадрукавання [3, с. 93].

Сёмы – фарміруецца канцэпт ідэальнай бібліятэкі або «бясконцай кнігі» («бібліятэкі без сцен», як прапануе Эразм Ратэрдамскі ў патэтычнай пахвале Альду Мануцыю: «*Альд жа творыць кніжніцу, для якой няма ніякага замыкання мяжы перад цэлым светам*») [24, s. 115]. Гуманісты хацелі і былі Настаўнікамі свету, марылі пра кнігазбор, які ахопліваў бы ўсе хоць калі напісаныя кнігі па ўсіх галінах ведаў (пра гэта пісалася ў “*Adagiach*” Э. Ратэрдамскага [24, s. 115–116]), а таксама выказвалі пажаданні адкрыцця публічных бібліятэк на аснове ўласных кнігазбораў, каштоўнасць кніг і бібліятэк бачылі не ў антыкварнай вартасці, а ў іх змесце.

Такім чынам, дзякуючы даследаванню Я. С. Грухалы, якое з’яўляецца адной са знакамітых сучасных навуковых крыніц,

што змяшчае значную колькасць прыкладаў рэнесансавых тэкстаў, звязаных з кніжнай тэматыкай (у іх ліку і карэспандэнцыю), створаных на розных этапах Адраджэння і нават на пачатку новай эпохі Асветніцтва, яскрава высвятляецца эвалюцыйнае развіццё, змены, а таксама і непарыўнасць, працяг гуманістычных традыцый адносна кнігі і пазнання, што набываюць метадалагічнае, канцэптualaнае значэнне ў фарміраванні кнігазнаўчых ведаў. Прыведзеныя лацінскія тэксты, што перадаюцца таксама і ў перакладзе (у асноўным аўтара) на польскую мову, якім і мы скарысталіся, каб зрабіць тлумачэнні па-беларуску, аналізуюцца ў кантэксце бібліялагічнай і культуралагічнай метадалогіі польскіх, французскіх і амерыканскіх вучоных, і тым самым створана ўзорная метадалагічная база для наступных кнігазнаўчых даследаванняў. Як адзначае аўтар [24, s. 120], пры даданні да прыведзенага матэрыялу яшчэ і даследаваных прадмоў да выданняў рэнесансавых класікаў цалкам магчыма было б адлюстравць вобраз тагачаснай інфармацыйнай сеткі ці багатых кніжных сувязяў паміж гуманістамі, паміж цэлымі лакальнымі асяродкамі, дзякуючы чаму ўзрасталі цікавасць і да навукі пра кнігу.

У дадзеным выпадку ў кантэксце разважанняў пра еўрапейскі кніжны рэнесансавы гуманізм варта звярнуцца і да ўжо адзначанага вышэй імя **Францыска Скарыны**, каб прывесці ў якасці прыкладу некаторыя яго прадмовы да Псалтыра і Бібліі (Прага, 1517–1519), што складаюць своеасаблівую апалогію кнізе і чытанню (асвеце, навуцы, мудрасці «спасціжэння самога сябе»), з'яўляючыся і самымі раннімі беларускімі друкаванымі крыніцамі, што даносяць да нас новы кнігазнаўчы вопыт вучонага-гуманіста эпохі Адраджэння (гл. таксама [4]).

Прадмовы Ф. Скарыны, аб'яднаныя агульным праграмна-асветніцкім падыходам аўтара, уяўляюць сабой адну з форм выяўлення тагачаснай крытычнай думкі і змяшчаюць у тым ліку тэарэтычна-канцэптualaныя кнігазнаўчыя веды. Правамерна вылучыць такія кірункі, як місія і філасофія кнігі, духоўныя і маральныя складнікі кнігі, функцыянальнае прызначэнне кнігі і чытання, кніга і мова, форма і змест кнігі, кнігазнаўчая лексіка, аўтар–кніга–чытач і інш. Сярод агульных пытанняў звяртае на сябе ўвагу метадалогія працы і падыходы Ф. Скарыны да вивучэння гісторыі друкуемых ім кніг, якія

грунтаваліся, з аднаго боку, на традыцыі Сярэднявечча – падаваць асноўныя палажэнні, думкі, абапіраючыся на біблейскія тэксты, першакрыніцы, і іх тлумачэнні найбольш аўтарытэтнымі аўтарамі, а таксама, з другога боку, – прапаноўваліся ўласна аўтарскія гуманістычныя погляды, акцэнтаваныя на пытаннях і маральна-этычных аспектах тэкстаў, іх ролі ў асвеце і набыцці практычных ведаў [5], пад якія падводзілася і нацыяўтваральная аснова, і разуменне разнастайнасці і адзінства свету. Кнізе і слову на роднай мове надавалася асаблівае значэнне, у тым ліку і праз тлумачэнні з грэчаскай, лацінскай і габрэйскай моў як лепшых гуманістычных традыцый. Рэкамендуючы Біблію ў якасці крыніцы ўніверсальных ведаў, Ф. Скарына ўжо не падзяляе веды (кнігі) на сапраўдныя і несапраўдныя: *«Нам теже христианом несутъ тыи писма, их потрѣбны чести, но толико книги ветхаго и новаго закону, иже прилежатъ к нашему спасению»* [15].

Кніга, як і аўтар (перакладчык), становяцца духоўнымі настаўнікамі чалавека (чытача). У пасляслоўі да Кнігі Суддзяў (надрукавана 15 снежня 1519 г.) пададзена, што кніга *«Выдана и выложена повѣлением и працею ученаго мужа **Франциска Скорины** из славнаго града Полоцка, в науках и в лекарстве учителя»* [19]. Звяртае ўвагу менавіта асобасная характарыстыка Ф. Скарыны і як вучонага мужа, і асабліва як у науках і лекарстве настаўніка. Ф. Скарына ў сваіх прадмовах паказвае вельмі паважлівае стаўленне да аўтараў, перакладчыкаў, якія ўспрымаюцца як настаўнікі, якіх і ён наследуе (гл. таксама [8]), напрыклад: *«Светый пак Ероним или Ерасим-пръзвितер, – он же был ест по воплощении слова божия лѣт четьреста, – выложил на латинский язык с халдейскаго, еврейскаго и греческаго зуполне, чего во еврейских книгах не пишетъ, положил ку концу, не рушаючы их, особнь и на главы розделил. Аз теже, наследуя мужа светого, наперед богу в троице единому ко чти и своему природенному рускому языку к науце всего доброго поднялся праци тое и з божиею помощию межси иными книгами выложил и сию»* [14] ці *«Григорей Великий, учитель вселенский, о сей книзе пишетъ, глаголя: “Святое писмо все иныи науки превъшаетъ, понеже егда бываетъ чтено, под простыми словами замыкаетъ тайну”. И тако младенцем и людем простм ест наука, учителом же и людем мудрым – подивле-*

ние. Яко река дивная мелка – по ней же агнецъ брести можетъ, а глубока – слон убо пливати мусить. <...> В сей книзе вси лекарства, душевные и телесные, зуполне найдете. Хощеши ли умети граматику или, по-рускы говорячи, грамоту, еже добре чести и мовити учить, знайдеши в зуполной Бивлии, Псалтыру, чти ее. <...> Чтимы ж уставичие светое Еувангелие, а чтучи е (яго. – А. К.), наследуимы дела нашего избавителя Исуса Христа! А тако с помощью его внидем в живот вечный и в царство небесное, уготованное избранным божиим» [18]. Адзінства боскай і людской мудрасці, хрысціянскай духоўнасці і антычнага эстэтызму, хрысціянскі ўніверсалізм і патрыятызм, адлюстраваныя ў працах Ф. Скарыны, складалі, як вядома, аснову і рэнесансавага сінтэзу беларускай культуры эпохі Адраджэння.

Кнігі і кніжніцы (бібліятэкі) разумеюцца як найвышэйшыя каштоўнасці, што захоўваюць і прадаўжаюць чалавечую памяць: «И положил е (ix. – А. К.) ест царь Пътоломей Филядельф во книжници своей промеж иными книгами. В ней же имеаше различных книг иных, а иных более нежели четыредесять тысецей. Таковый убо был милосник науки и мудрости, иже больй избрал оставити в науце и в книгах вечную славу и память свою, нежели во тленных великих царских сокровищах. <...> И вньгда беша Исус Сирахов во Александрии, в некий час вниде во книжницу цареву, и узрел ест тамо множество книг различных и межи ими видел писмо и книги деда своего, Исуса Еседехова. И возръвновал ест тому, дабы оставил теже и по собь память, яко и предков его не загинула во въки, яко сам о том кратце пишет во предословии своем. И сего ради преложил ест книгу сию из еврейскаго языка на греческий и назвал ест ея Панаретос, еже исказуется – всех добрых нравов сокровище» [13, с. 22–24].

Чытанне кніг Бібліі, як наогул чытанне, якому Ф. Скарына надае вельмі пільную і сістэматычна-дыферэнцыраваную ўвагу, – яшчэ адзін важнейшы кірунак для даследчыкаў-кнігазнаўцаў, у якім вылучаюцца асветніцкі, адукацыйны, педагагічны, тэалагічны, філасофскі, этычны, псіхалагічны, эстэтычны падыходы (або іначай – гэта і ёсць функцыі кнігі), аб чым сведчаць, да прыкладу, наступныя Скарынавы выказванні: «И елико крат в ней будеши чести, по каждом чтении новаго

нечто научишься, чего жь есь пред тым не умел, вся бо Саломонова и Аристотелева божественая и житейская мудрость в сей книзе краткими словы замкнена ест» [13, с. 24]; «Пожиточны же суть сие книги чести всякому челоуку, мудрому и безумному, богатому и вбогому, младому и старому, набольй тым, они же хотят имети добрые обычае и познати мудрость и науку» [16].

Пачатае Ф. Скарынам у галіне розных навуковых кірункаў, у тым ліку кнігазнаўчым, заснаванае на хрысціянскім гуманізме і накіраванае на ўдасканаленне чалавека – «*Всяко писание Богом водъхненное польезно ест ко учению и ко обличению, исправлѣнию, и ко наказанию правды. Да совершен будеть челоуек божий и на всяко дѣло добро уготован*» [17] – можа разглядацца як мэтанакіраваная навуковая творчасць, класічная ў сваёй аснове настаўніцтва і наследавання, адпаведная і еўрапейскай рэнэсансавай думцы.

У цэлым жа, можна адзначыць, што ў эпоху Адраджэння склалася гуманістычная кнігазнаўчая парадыгма, якая выпрацавала свае законы, прынцыпы і нават функцыі кнігі адносна чытача і чытача адносна кнігі. Працы Францыска Скарына таксама з’яўляюцца пацвярджэннем гэтаму.

Літаратура і крыніцы

1. Бери, Ричард, де. Филобиблон, или О книголюбии / Ричард де Бери ; пер. с лат. Я. М. Боровского // Библиотека в саду. Писатели античности, средневековья и Возрождения о книге, чтении, библиофильстве. – Москва : Книга, 1985. – С. 110–118.

2. Бистиччи, Веспасиано, да. Из книги «Жизнеописания замечательных людей XV века» / Веспасиано да Бистиччи ; пер. с итал. Г. Д. Муравьевой // Библиотека в саду. Писатели античности, средневековья и Возрождения о книге, чтении, библиофильстве. – Москва : Книга, 1985. – С. 153–166.

3. Горфункель, А. Х. Похвала типографскому искусству: гуманисты о книгопечатании / А. Х. Горфункель // Книга. Исследования и материалы. – Москва : Терра, 1994. – Т. 67. – С. 79–93.

4. Доўнар, Л. І. Францыск Скарына і вытокі кнігазнаўчых ведаў Беларусі / Л. Доўнар // Францыск Скорина – личность, деятельность, наследие, современные образы : материалы Междунар. науч. семинара, Полоцк, 24 мая 2017 г. / сост.: Л. А. Авгуль, Д. Н. Бакун. – Минск : ЦНБ НАН Беларусі ; Москва : ФГБУН НИЦ «Наука» РАН, 2017. – С. 46–53. – (Современные проблемы книжной культуры).

5. Дышыневіч, В. Н. Першакрыніцы ў выданнях Ф. Скарыны / В. Н. Дышыневіч // Францыск Скарына і яго час : энцыкл. давед. / Беларус. сав. энцыкл. ; рэдкал.: І. П. Шамякін (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : БелСЭ, 1988. – С. 447–448.

6. Капусьцінскі, Р. Падарожжы з Герадотам : выбр. тв. / Р. Капусьцінскі ; пер. [з пол. мовы]: А. Пяткевіч, А. Пятровіч. – Мінск : І. П. Логвінаў ; Wrocław : Kolegium Europy Wschodniej, 2009. – 392 с. – (Кнігарня «Нашай Нівы»).

7. Книга в культуре Возрождения / Рос. акад. наук, Науч. совет по истории мировой культуры, Комис. по культуре Возрождения ; [отв. ред. Л. М. Брагина]. – Москва : Наука, 2002. – 267, [4] с. : ил. – Огл. парал. англ.

8. «Книгу сию, рекомую Премудрость, написал ест *Филон Философ* греческим языком, яко о том кажесть святыи Герасим в предмольвѣ своей» – гл.: Предословие доктора Франьциска Скорины в Книгу Премудрости Божией // Скарына, Ф. Прадмовы і пасляслоўі / склад. А. Ф. Коршунаў. – Мінск : Навука і тэхніка, 1969. – С. 34; «*Феодосий* же, учитель великий греческаго языка, выложил с хальдейскаго писма на греческое, и светый Ероним – на латинское зуполне» – гл.: Предословие доктора Франьциска Скорины с Полоцька в Книги Даниила-пророка // Скарына, Ф. Прадмовы і пасляслоўі / склад. А. Ф. Коршунаў. – Мінск : Навука і тэхніка, 1969 – С. 105; «*Исус Сирахов* – он же написал ест книгу сию еврейским языком и потом из еврейскаго языка преложил ест на греческий язык на прозбу Птоломея Еверееета, царя Египетскаго» – гл.: Починается другая Предьмольва доктора Франьциска Скорины в Книгу Исуса Сирахова // Скарына, Ф. Прадмовы і пасляслоўі / склад. А. Ф. Коршунаў. – Мінск : Навука і тэхніка, 1969. – С. 22.

9. Мандель, Б. Р. Книжное дело и история книги : илл. учеб. пособие. / Б. Р. Мандель. – Москва : Директ-Медиа, 2014. – Ч. 1. – 608 с. : ил.

10. Мікалай Капернік [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: https://be.wikipedia.org/wiki/Мікалай_Капернік. – Дата доступу: 04.09.2017.

11. Петрарка, Ф. Об изобилии книг / Франческа Петрарка ; пер. с лат. Г. И. Ломонос-Ровной // Библиотека в саду. Писатели античности, средневековья и Возрождения о книге, чтении, библиофильстве. – Москва : Книга, 1985. – С.121–126; Его же. Из «Старческих писем» / пер. с лат. В. В. Бибихина // Там же. – С. 126–134.

12. Платон. Федр (Фрагмент) / Платон ; пер. с древнегреч. А. Егунова // Библиотека в саду. Писатели античности, средневековья и Возрождения о книге, чтении, библиофильстве. – Москва : Книга, 1985. – С. 13–16.

13. Починается другая Предьмольва доктора Франьциска Скорины в Книгу Исуса Сирахова // Скарына, Ф. Прадмовы і пасляслоўі / склад. А. Ф. Коршунаў. – Мінск : Навука і тэхніка, 1969. – С. 22–24.

14. Предословие доктора Франьциска Скорины с Полоцька в Книги Есьфера-царици // Скарына, Ф. Прадмовы і пасляслоўі / склад. А. Ф. Коршунаў. – Мінск : Навука і тэхніка, 1969. – С. 108.

15. Предословие доктора Франциска Скорины с Полоцька в Книги Первьыи Царств // Скарына, Ф. Прадмовы і пасляслоўі / склад. А. Ф. Коршунаў. – Мінск : Навука і тэхніка, 1969. – С. 38.

16. Предсловіе в Притчи премудраго Саломона, царя Израилева // Скарына, Ф. Прадмовы і пасляслоўі / склад. А. Ф. Коршунаў. – Мінск : Навука і тэхніка, 1969. – С. 20.

17. Предъсловіе в Псалтирь // Скарына, Ф. Прадмовы і пасляслоўі / склад. А. Ф. Коршунаў. – Мінск : Навука і тэхніка, 1969. – С. 9–11.

18. Предъсловіе доктора Франциска Скорины с Полоцька во всю Бивлюю рускаго языка // Скарына, Ф. Прадмовы і пасляслоўі / склад. А. Ф. Коршунаў. – Мінск : Навука і тэхніка, 1969. – С. 62–63.

19. Скарына, Ф. Прадмовы і пасляслоўі / склад. А. Ф. Коршунаў. – Мінск : Навука і тэхніка, 1969. – С. 116.

20. Столяров, Ю. Н. Тема книги в Библии / Ю. Н. Столяров // Книга. Исследования и материалы / Рос. кн. палата. – Москва : Терра, 1999. – Сб. 76. – С. 45–68.

21. Фотий. Множество книг, или Библиотека (Мириобиблион) (Фрагменты) / Фотий ; пер. с древнегреч. Л. А. Фрейберг // Библиотека в саду. Писатели античности, средневековья и Возрождения о книге, чтении, библиофильстве. – Москва : Книга, 1985. – С. 101–102.

22. Bieńkowska, B. Polscy pisarze i uczeni XVI–XVII wieku wobec problematyki książki / B. Bieńkowska // Dawna książka i kultura. – Wrocław : Ossolineum, 1975. – S. 304–315.

23. Bohatkiewicz, A. Rzecz o bibliografii powszechney : na otwarcie tego kursu w Cesarskim Uniwersytecie Wileńskim 10 stycznia 1829. roku / napisana przez Alexandra Bohatkiewicza. – W Wilnie : Nakładem i drukiem A. Marcinowskiego, 1830. – [4], 74 s. – Гл. таксама: Трактат аб бібліяграфіі ўсеагульнай / А. Багаткевіч ; пер. на беларус. мову Л. І. Доўнар) // Здабыткі : дакументальныя помнікі на Беларусі / Нац. б-ка Беларусі ; склад.: Т. А. Сапега, А. А. Суша. – Мінск : Нац. б-ка Беларусі, 2016. – Вып. 19. – С. 9–25; Мінск, 2017. – Вып. 20. – С. 8–24.

24. Gruchała, J. S. Iucunda familia librorum. Humanisci renesansowi w świecie książki / J. S. Gruchała. – Kraków : [Universitas], 2002. – 325 s.

25. Migoń, K. Bibliologia – nauka o kulturze książki / K. Migoń // Encyklopedia książki / pod red. A. Żbikowskiej-Migoń i M. Skalskiej Zlat. – Wrocław : Wyd-wo Uniw. Wrocławskiego, 2017. – T. 1. – S. 23–32.

26. Migoń, K. Nauka o książce. Zarys problematyki / Krzysztof Migoń. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk ; Łódź : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1984. – 320 s.

27. Żbikowska-Migoń, A. Historia książki w XVIII wieku. Początki bibliologii / A. Żbikowska-Migoń. – Warszawa : PWN, 1989. – 400 s.

Summary

Larysa Doŭnar. Bibliological Thought in the Era of Francysk Skaryna: the Interpretations Based on Janusz S. Gruchala's Book "Iucunda familia librorum. Humanieci renesansowi w swiecie ksiazki"

The article attempts to represent components of humanistic book-learning as scientific bibliological methodology, which was formed and developed in Europe during the Renaissance and reflected in views of Francysk Skaryna, through the prism of book humanism of the Renaissance interpreted by the outstanding present-day Polish philologist and bibliologist Janusz Gruchala in his book "Iucunda familia librorum. Humanieci renesansowi w swiecie ksiazki" (2002). The article marks F. Skaryna's prefaces for Psalter and the Bible (Prague, 1517–1517) as the earliest Belarusian printed sources, which bring to us the new bibliological experience of the scientist-humanist from the Renaissance. F. Skaryna's undertakings in different scientific branches including bibliography were based on Christian humanism, directed to human perfection and may be considered as his purposeful scientific work which is classic in its basis of teaching and heritage and corresponding with the European Renaissance way of thinking.

Наталья Берёзкина

ФРАНЦИСК СКОРИНА В ТРУДАХ ИССЛЕДОВАТЕЛЕЙ 1920-х гг.

В статье рассматриваются публикации исследователей, работавших в 20-е годы XX в., в том числе сотрудников Академии наук БССР, посвященные издательской и просветительской деятельности первопечатника и ученого Франциска Скорины. В центре внимания их публикаций – различные версии даты рождения первопечатника, разногласия в определении его вероисповедания, различные варианты его имени и другие вопросы, связанные с биографией Ф. Скорины.

В 20-е годы XX в. было начато комплексное изучение жизни и деятельности белорусского первопечатника Франциска Скорины. Эта работа особенно активизировалась в связи с юбилеем белорусского книгопечатания в 1925 г. в память о скоринском «Апостоле», который был признан в то время первой печатной книгой в стране.

В 1926 г. Институт белорусской культуры по инициативе известного историка, академика АН БССР Владимира Ивановича Пичеты выпустил юбилейный сборник, посвященный 400-летию появления печатной книги в Беларуси. В. И. Пичета